דרשוני כרך ב — יהי ביתך פתוח לרווחה

יהי ביתך פתוח לרווחהחגית ברטוב

ישמעאל, בנה של שפחה היה; דן, נפתלי, גד ואשר – בניהן של שפחות היו. על שום מה ישמעאל שונא ליצחק, ואילו דן ונפתלי וגד ואשר – בני ישראל המה וזכו לנחלת ארץ?

שרה עקרה הייתה, ורחל עקרה הייתה.בשרה לא נאמר 'וַתִּקַּנֵּא' (בראשית ל, א) ולא נאמר 'הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי' (שם, ל, א). כעסה וכאבה של שרה היו מוטלים כאבן על לבה וכיוון שלא הפיגה כעסה, לא נותר בלבה מקום. אמרה שרה, 'אם לא זכיתי בבן יוצא חלציי, אקח לי בן שאינו יוצא חלציי ואיבנה מאשה אחרת'. לקחה שפחתה ונתנה אותה לאברהם אישה לאשה.

ומשפחה שאינה כדרך רוב בני האדם, נצרכת ליתר אהבה וחמלה ונצרכת למחילת כבוד ולוויתור שבאים מלב קל, לב שכאב את כאבו ונתרפא. אבל שרה, משבא אברהם על אמתה ועיברה, לא נותר מקום בלבה למשפחה שעשתה לה שאינה כדרך רוב בני האדם – וכאבה איים להחריב את העולם כולו והביאה הרס על ביתה. שלוש־עשרה שנים הייתה מענה את הגר ועדיין לא נתקררה דעתה, עד שזכתה בבן ועד שגירשה את בן האמה, משל יהפוך גירושו של זה את משפחתה למשפחה ככל המשפחות.ולא עלה בידה. וייקח אברהם את המאכלת. וישמעאל שונא ליצחק.וברחל נאמר 'וַתִּקַּנֵּא' (שם, ל, א), וברחל נאמר 'הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי' (שם, ל, א) ואף על פי כן היו בניהן של השפחות כבניהן של רחל ולאה.וכיצד היה הדבר?שגם משפחתן של רחל ולאה לא כדרך רוב בני האדם הייתה, שאין דרכן של אחיות להינשא לאותו האיש, וכיוון שמורגלות היו בדברים שרוב בני האדם קורים 'משונים', מצאו בלבן מקום גם לשונים ולמשונים במשפחתן.

ועל כך אמרו חכמים – 'יהי ביתך פתוח לרווחה' – מתי הוא 'ביתך'? כאשר הוא פתוח לרווח ולרווחה הצפונים גם במה שרוב בני האדם חושבים שהוא משונה. שגם אם אינו דומה לביתם של אחרים, והוא פתוח לרווחה, מיד – ביתך הוא.

ישמעאל שונא ליצחק – פסיקתא דרב כהנא "נחמו" טז, ה. ועל כך אמרו חכמים – 'יהי ביתך פתוח לרווחה' – משנה, אבות א, ה.